

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Lost in translation : stellingen over taal en onderwijs

Hebly, J.M.; Castermans, A.G.; Hijma, J.; Jansen, K.J.O.; Memelink, P.; Snijders, H.J.; Stolker, C.J.J.M.

Citation

Hebly, J. M. (2009). Lost in translation : stellingen over taal en onderwijs. In A. G. Castermans, J. Hijma, K. J. O. Jansen, P. Memelink, H. J. Snijders, & C. J. J. M. Stolker (Eds.), *Ex libris Hans Nieuwenhuis. Opstellen aangeboden aan prof. mr. J.H. Nieuwenhuis, hoogleraar burgerlijk recht aan de Universiteit Leiden, bij zijn emiraat* (pp. 23-34). Deventer: Kluwer. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/62801>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/62801>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Ex libris Hans Nieuwenhuis

Opstellen aangeboden aan prof. mr. J. H. Nieuwenhuis,
hoogleraar burgerlijk recht aan de Universiteit Leiden,
bij zijn emeritaat

A. G. Castermans, Jac. Hijma, K. J. O. Jansen,
P. Memelink, H. J. Snijders & C. J. J. M. Stalker (red.)

Deventer - Kluwer - 2009

Lost in translation

Stellingen over taal en onderwijs

*'Men kan zich slechts verbazen over de snelheid waarmee het taalkundig fundament van de rechtenstudie is gesloopt.'*¹

Hans Nieuwenhuis spreekt zijn zorgen uit over het gebrek aan kennis van de Franse en Duitse taal bij studenten. De Franse en Duitse juridische literatuur zijn voor deze studenten niet meer toegankelijk. Dat leidt tot vershraling omdat de voor studie en onderzoek noodzakelijke rechtsvergelijking enkel nog wordt verkregen door te vergelijken met Engelstalige, veelal Anglo-Amerikaanse rechtssystemen dan wel door vergelijking met het Franse of Duitse recht vanuit (in het Engels of Nederlands) vertaalde bronnen. Hans acht dit een zorgelijke ontwikkeling. Een zorg die overigens niet gedeeld wordt door de webredactie van het NJB.²

In deze bijdrage bespreek ik een in mijn ogen vergelijkbaar zorgelijke ontwikkeling waarmee studenten *lost in translation* geraken, te weten het toenemend, soms exclusief gebruik van Engels in het universitaire onderwijs in Nederland. Het niveau van het Engels bij grote groepen studenten en docenten laat (exclusief) gebruik van die taal in het universitaire onderwijs (nog) niet toe. Onvoldoende beheersing van de Engelse taal bij het geven en ontvangen van onderwijs leidt ontegenzeggelijk tot kwaliteitsverlies, waardoor het taalkundig fundament van de rechtenstudie verder wordt gesloopt. Hoe dit tij te keren?

1. J.H. Nieuwenhuis, 'Lost in translation; de teloorgang van de rechtsgeleerdheid als serieuze bezigheid', *NJB* 2007, p. 2363. Ook opgenomen in J.H. Nieuwenhuis, *Brief aan een jonge academisch gevormde vrouw*, Zutphen: Paris 2009, p. 16.

2. NJBlog-redactie, 'Reactie', *NJB* 2007 p. 2367, met naschrift Nieuwenhuis op p. 2368.

Een paar cijfers

In 2000 heeft de Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland (CVN) onderzoek gedaan naar het gebruik van Engels op de universiteiten in Nederland en Vlaanderen. Het resultaat van dit onderzoek is neergelegd in de informatiebundel *Het gebruik van het Engels in het hoger onderwijs*.³ Uit dit onderzoek blijkt dat voor wat betreft het gebruik van Engels in het onderwijs de universiteiten in deze twee gebieden elkaar niet veel ontlopen.

In 2007 is dit onderzoek herhaald.⁴ De verschillen zijn dan enorm. In Vlaanderen is het gebruik van het Engels in het onderwijs nauwelijks toegenomen. De beperkte toename betreft met name het master onderwijs. Mogelijk mede door de strikte regelgeving wordt enkel op de beide Brusselse universiteiten iets meer dan 10% van het master onderwijs in het Engels aangeboden.⁵

Art. 91 van het Decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen van 2003 (goedgekeurd 4 april 2003 en gepubliceerd op 14 augustus 2003) luidt als volgt:⁶

[paragraaf] 1 - De onderwijstaal in hogescholen en universiteiten is het Nederlands. () Voor de bachelorsopleidingen is het gebruik van een andere taal dan het Nederlands beperkt tot ten hoogste 10% van de omvang van het opleidingsprogramma; (). Met inachtneming van het voorgaande hebben de studenten het recht over een opleidingsonderdeel waarin een andere onderwijstaal dan het Nederlands werd gebruikt, examen in het Nederlands af te leggen, ().

[paragraaf] 2 - In afwijking van het bepaalde in [paragraaf] 1, kan het instellingsbestuur bachelors- en mastersopleidingen volledig in een andere taal dan het Nederlands aanbieden indien het om opleidingsprogramma's gaat die specifiek ten behoeve van buitenlandse studenten zijn ontworpen op voorwaarde dat er in dezelfde instelling een equivalente opleiding in het Nederlands wordt aangeboden. ()

Een volledig andere ontwikkeling laten de Nederlandse universiteiten zien. De Universiteit Maastricht is inmiddels – zowel bij bachelor als master – overwegend Engelstalig, de Vrije Universiteit Amsterdam volgt op korte afstand met 10/20% Engelstalige bachelor en

3 CVN-secretariaat, *Het gebruik van het Engels in het hoger onderwijs* (2001).

4 A. Oosterhof, *Het Engels voertaal aan onze universiteiten? Een inventariserend onderzoek*, Brussel: Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland 2007.

5 Oosterhof 2007, p. 40 (KU Brussel 15%) resp. p. 42 (VU Brussel 11,8%).

6 Geciteerd in Oosterhof 2007, p. 4-6.

60/70% Engelstalige master; de Technische Universiteit Delft en Wageningen Universiteit hebben een volledig Engelstalige master. Op de overige universiteiten wordt met name in de master fase veelal Engelstalig onderwezen⁷ en is een duidelijke toename te zien van Engelstalig bacheloronderwijs.

Waarom Engelstalig universitair onderwijs?

Het belangrijkste argument dat wordt aangedragen voor het gebruik van Engels in het universitair onderwijs is de internationalisering van de wetenschap.⁸ In de meeste vakgebieden is de voertaal voor wetenschappelijke congressen en publicaties het Engels. Zonder beheersing van het Engels en het Engelse vakjargon kan een wetenschapper in zijn vakgebied geen rol van betekenis meer vervullen.

Daarnaast zijn buitenlandse studenten een belangrijke bron van inkomsten voor de universiteiten.⁹ Een voldoende aanbod van opleidingen in de huidige *lingua franca* is dan een eerste vereiste. Ook buiten de wetenschap, waar het grootste gedeelte van de afgestudeerden werkzaam zal zijn, is de Engelse taal veelal een essentieel communicatiemiddel.

Stelling: het belang van Engelstalig universitair onderwijs staat buiten kijf

Een Engelstalig voortraject?

Voor adequaat Engelstalig onderwijs zijn Engelstalige studenten en docenten nodig. Op dit moment is in Nederland Engelse les in het basisonderwijs verplicht.¹⁰ Bij de meeste basisscholen worden deze lessen gegeven in de laatste twee jaren (groepen 7 en 8) gedurende circa drie kwartier per week. Een eindtoets is niet verplicht en blijft dus veelal ach-

7 Oosterhof 2007: UvA 66%, TU Eindhoven 83%, RU Groningen 58%, UI 'Engels dominant', Radboud Universiteit 34%, FU Rotterdam 41%, Universiteit Tilburg 46%, Universiteit Twente 90%, Universiteit Utrecht 51%, Open Universiteit 5%.

8 Waarover onder meer het Rapport van de Commissie Nederlands als wetenschapstaal, *Nederlands, tenzij... Tweetaligheid in de geestes- en de gedrags- en maatschappijwetenschappen*, Amsterdam: KNAW 2003, p. 7. Zie ook Onderwijsraad, advies *Vreemde talen in het onderwijs*, Den Haag 2008, p. 21.

9 W. Vandenbussche, CVN-rapport over het Engels in het hoger onderwijs, *Ons Erfdeel VZW* 2008, p. 187. Minister Plasterk spreekt in december 2008 over '70.000 buitenlandse studenten', zie Verslag van een wetgevingsoverleg, *Kamersstukken II* 2008/09, 31700 VIII, nr. 138, p. 38.

10 Art. 9 lid 1 Wet op het Primair Onderwijs.

terwege.¹¹ Het basisonderwijs in Nederland steekt daarmee schrill af tegen dat in de ons omringende landen.

Op een aantal basisscholen in Nederland zijn proefprojecten opgezet: meer lesuren Engels, Engels vanaf groep 1, Engels als gedeeltelijke voertaal. Met name dat laatste (tweetalig onderwijs) zou een grote stap vooruit kunnen betekenen. Onderzoek heeft aangetoond dat jonge kinderen zeer ontvankelijk zijn voor taal en het leren van meer talen eerder een positief dan een negatief effect heeft op hun taalontwikkeling. De Onderwijsraad adviseert in zijn advies 'Vreemde talen in het onderwijs' dan ook zo vroeg mogelijk met Engelstalig onderwijs te beginnen, bij voorkeur door gebruik als deelvoertaal. De minister van onderwijs staat positief tegenover dit advies.¹² Knelpunt bij de uitvoering van het advies zijn de leerkrachten. Er zijn onvoldoende onderwijzers die het Engels op het vereiste niveau beheersen om onderdompelingsonderwijs te geven, dat wil zeggen, lessen in het Engels. De pabo's hebben jarenlang te weinig aandacht aan dit onderwerp gegeven. Pas recentelijk is hierin verandering gekomen, na prestatieafspraken tussen de minister en de lerarenopleidingen. Nascholing is een gecompliceerd en tijdrovend traject, zodat adequaat basisonderwijs in de Engelse taal nog wel even op zich zal laten wachten.

De verschillen in beheersing van de Engelse taal van leerlingen die van de basisschool komen, is door deze oorzaken groot. Bij gebreke aan een uniform startniveau dient het middelbaar onderwijs met haar Engelse taallessen bij het begin te beginnen. Dat werkt onnodig vertragend.

Stelling: het basisonderwijs dient aldus te worden ingericht dat dit met een uniforme toets Engels kan worden afgesloten.

Als eindterm denkt de Onderwijsraad daarbij aan niveau A1 van het ERK, het gemeenschappelijk Europees Referentie Kader voor moderne vreemde talen.¹³

Het ERK kent de volgende indeling (in oplopend niveau): Basisgebruiker A1 (Kan vertrouwde dagelijkse uitdrukkingen en basiszinnen, gericht op de bevrediging van concrete behoeften, begrijpen en gebruiken. Kan zichzelf aan anderen voorstellen en kan vragen stellen en beantwoorden over persoonlijke gegevens).

11 Voor de onderbouwing van deze en de volgende alinea, zie Onderwijsraad 2008.

12 Brief minister OCW van 19 november 2008, *Kamerstukken II 2008/09*, 31700 VIII, nr 41, p. 2-3.

13 Onderwijsraad 2008, p. 69-71.

zoals waar hij/zij woont, wie hij/zij kent en dingen die hij/zij bezit. Kan op een simpele wijze reageren, aangenomen dat de andere persoon langzaam en duidelijk praat en bereid is om te helpen), A2; Onafhankelijke gebruiker B1, B2; Vaardige gebruiker C1, C2 (Kan vrijwel alles wat hij of zij hoort of leest gemakkelijk begrijpen. Kan informatie die afkomstig is uit verschillende gesproken en geschreven bronnen samenvatten, argumenten reconstrueren en hiervan samenhangend verslag doen. Kan zichzelf spontaan, vloeiend en precies uitdrukken en kan hierbij fijne nuances in betekenis, zelfs in complexere situaties, onderscheiden).

Voor een basisschool met vroeg vreemdetalenonderwijs lijkt niveau A2 haalbaar.

Bij het middelbaar onderwijs bestaan grote verschillen tussen de verplichtingen ten aanzien van Engelstalig onderwijs. Bij de havo en het vwo (voorbereidend wetenschappelijk onderwijs) is het vak Engels verplicht.¹⁴ In de praktijk leidt dit voor een vwo-er in 6 jaar tot minimaal 680 uur onderwijs in het vak Engels (lees-, luister- en spreekvaardigheid). De kennis van het Engels wordt getoetst bij het eindexamen. De voorgeschreven eindterm voor het vwo is niveau B2 van het ERK. Dit niveau, zo blijkt uit onderzoek, wordt in de meeste gevallen niet gehaald.

Niveau B2 van het ERK luidt als volgt: Kan de belangrijkste punten begrijpen uit duidelijke standaardteksten over vertrouwde zaken die regelmatig voorkomen op het werk, op school en in de vrije tijd. Kan zich redden in de meeste situaties die kunnen optreden tijdens reizen in gebieden waar de taal wordt gesproken. Kan een eenvoudige lopende tekst produceren over onderwerpen die vertrouwd of die van persoonlijk belang zijn. Kan een beschrijving geven van ervaringen en gebeurtenissen, dromen, verwachtingen en ambities en kan kort redenen en verklaringen geven voor meningen en plannen.

Terzijde: bij het mbo bestaat geen verplichting een vreemde taal te leren. Mét de Onderwijsraad meen ik dat een dergelijke verplichting, mede in het licht van de Europese eenwording, zo spoedig mogelijk zou moeten worden ingevoerd. Het opnemen van een dergelijke verplichting kan worden gezien als een logisch gevolg van de Nederlandse adhesie aan het actieprogramma van de Europese Commissie uit 2003 om, naast de moedertaal, tenminste twee talen te onderwijzen.¹⁵ Na een intensiever Engeltalig traject in het basison-

14 Art. 13 leden 1 en 2 (vwo) en 14 lid 1 (havo) Wet op het voortgezet onderwijs.

15 Europese Commissie, 'Het leren van talen en de taalverscheidenheid bevorderen: actieplan 2004-2006', COM (2003) 449 definitief dd. 24 juli 2003.

derwijs zou de eindterm voor het mbo op het niveau A2-B1 van het ERK kunnen worden gesteld. Een eventueel gewenste doorstroming naar een hoger onderwijsniveau zou daarmee ook worden vergemakkelijkt.

Voor een goede kennisoverdracht van/in de Engelse taal is van belang dat de lesuren worden gegeven door gekwalificeerde docenten. De Onderwijsraad voorziet problemen op dat vlak omdat het aantal studenten aan de lerarenopleidingen terugloopt en slechts een beperkt deel daarvan ook voor de klas komt te staan. Dit probleem zou deels kunnen worden ondervangen als een aantal lesuren wordt gegeven door *native speakers*. De spreek- en luistervaardigheid van de leerlingen kan daarmee worden verhoogd. Bijzondere of afwijkende aspecten van een buitenlandse taal ervaren de leerlingen dan in de praktijk. Op die wijze kan eveneens worden voorkomen dat kennisoverdracht in teveel gevallen plaatsvindt op het niveau van het steenkolenengels. *Native speakers* kunnen taalfouten of een onjuiste uitspraak corrigeren die de meeste *non natives* niet eens opvallen.

Stelling: naast de (Nederlandse) docent Engels dient op iedere vwo een *native speaker* een deel van het onderwijs in het vak Engels te verzorgen.

Voor een goede beheersing van de Engelse taal is het verder noodzakelijk dat ook buiten de Engelse les Engels wordt gesproken. Ter voorbereiding van de universitaire studie dienen vwo-leerlingen vertrouwd te raken met studiestof en onderwijs in het Engels voor andere vakken dan de taal zelf. Voor het middelbaar onderwijs valt daarbij te denken aan vakken als aardrijkskunde en geschiedenis. De noodzakelijke kennisoverdracht in die vakken is dan uiteraard pas verzekerd als de vakdocenten het Engels zodanig beheersen dat kennisoverdracht op voldoende niveau plaatsvindt. In het tweetalig onderwijs wordt op deze wijze lesgegeven, veelal met *native speakers*. Op dit moment zijn in deze vakken echter onvoldoende docenten beschikbaar met de vereiste kwalificaties om voor het gehele vwo tot een uitbreiding van het Engelstalig onderwijs te komen in andere vakken dan het taalvak Engels.¹⁶ Op termijn zou dit wel het streven moeten zijn.

Engels op de universiteit?

Op de universiteit maakt het onderwijzen van een taal geen deel uit van het curriculum, uiteraard voor andere studies dan talenstudies of studies waarvoor de kennis van een spe-

16 Onderwijsraad 2008, p. 70

cifieke taal is vereist (zoals theologie). In de praktijk blijkt dat een groot deel van de aankomende studenten het Engels niet op het voorgeschreven eindniveau (B2 van het ERK) beheerst. Teneinde de kwaliteit van het onderwijs niet in het gedrang te brengen, indien dit in het Engels plaatsvindt, moeten studenten op de universiteit verder geschoold worden in de Engelse taal met als doel aan het einde van de bachelorperiode niveau C2 van het ERK te bereiken. Voor universitair onderwijs in het Engels is derhalve essentieel dat naast praktijkervaring, lees: vakonderwijs in het Engels, ook de taal zelf onderwerp van onderwijs is. Op die wijze wordt kwaliteitsverlies van het in college of werkgroep – in het Engels – besprokene aan de ontvangende zijde (de studenten) voorkomen en de mogelijkheid van een kwalitatief hogere inbreng van hun kant gecreëerd.

Stelling: de universiteit dient gedurende de gehele studietijd gericht onderwijs in de Engelse taal te geven aan haar studenten, waarbij de vorderingen jaarlijks worden getoetst.

De mate waarin vakonderwijs in het Engels kan worden gegeven, zal afhangen van de studie. Bij opleidingen met een sterk internationaal karakter ligt een groter Engelstalig aanbod voor de hand. Het is dan ook niet zonder reden dat de universiteiten van Delft, Eindhoven en Wageningen een ruim aanbod kennen. De opzet van Wageningen Universiteit komt daarbij weloverwogen over, met een toenemend aandeel van het Engels in het reguliere onderwijs: 1^e jaar bachelor: Nederlands voertaal, 2^e jaar bachelor: enkele vakken in het Engels, 3^e jaar bachelor: veel vakken in het Engels, master: 100% van de opleidingen in het Engels.¹⁷

Voor de meeste studies geldt evenwel dat de afgestudeerden in overwegende mate in Nederland zelf aan het werk gaan. Hoewel ook in die gevallen het belang van vaardigheden in het Engels niet moet worden onderschat, zullen die werkzaamheden bij de meesten overwegend Nederlandstalig van aard zijn.

Het zijn echter niet alleen studenten die (verdere) ondersteuning in de Engelse taal behoeven. 'Nederlanders staan bekend als een volk dat denkt zijn talen te spreken, maar onderzoek laat zien dat veel Nederlanders hun taalbeheersing overschatten', aldus de Onderwijsraad.¹⁸ Ook docenten hebben scholing nodig. Bij studies als rechtsgeleerdheid

17 Oosterhof 2007, p. 31

18 Aanbiedingsbrief aan de voorzitter van de Tweede Kamer bij het advies *Vreemde talen in het onderwijs*, van 19 juni 2008, kenmerk 20080102/915

zijn veelal niet de Engelstalige kwaliteiten doorslaggevend geweest voor aanstelling als docent of benoeming tot hoogleraar. Een beperkte rondgang op internet levert snel een groot aantal voorbeelden op van onvoldoende spreekvaardigheid van docenten in het Engels. In Delft blijkt hiervoor zelfs een prijs in het leven te zijn geroepen, de Worst – spreek uit op z'n Nederlands – Teacher Award. Deze is inmiddels uitgereikt voor uitspraken als *'you have to screw up the number'* (je moet het aantal verhogen), *'those who do only one gedeelte get until 10 30'* en uitdrukkingen als *'don't let the cheese eat off your bread'*.¹⁹ Docenten van vakken die (ook) in de Engelse taal worden aangeboden, dienen actief te worden geschoold in het Engels en aan toetsen onderworpen. Daarnaast zouden meer *native speakers* moeten worden aangetrokken om – bij voorkeur samen met de Nederlandse docenten – het onderwijs in het Engels te verzorgen. Op die wijze wordt kwaliteitsverlies van het in college of werkgroep – in het Engels – gebodene voorkomen en de mogelijkheid van een kwalitatief hoger aanbod geschapen. Het Reformatorisch Dagblad van 12 maart 2009 verwijst in het artikel 'Engels maakt van universiteit eenheidsworst' naar een Delfts onderzoek waaruit blijkt 'dat bij Engelse hoorcolleges door Nederlandse docenten een kwaliteitsverlies optreedt van 15 procent. De helderheid, de begrijpelijkheid en de nuance worden meetbaar minder'.²⁰ Het academisch niveau van het onderwijs vereist dat het Engels als taal van de kennisoverdracht door de docent 'tot in de puntjes wordt beheerst'.²¹

Stelling: de universiteiten dienen bij Engelstalig onderwijs enkel gebruik te maken van docenten die het Engels (bewezen) zodanig beheersen dat de kans op inhoudelijk kwaliteitsverlies minimaal is.

19 Zie <www.ans-online.nl/ans-november-2006/in-english-please> Een veelheid aan dergelijke 'foute' uitspraken is te vinden in de bestseller van M.H. Rijkens, *I always get my sin*, Den Haag: Uitgeverij BZZI 6H 2005. Zie ook Charlie Croker, *Lost in translation (misadventures in English abroad)*, Michael O'Mara Books Limited, 2006.

20 Aan de kant van de studenten is er ook nog eens een verlies van 15 procent. Die begrijpen een Engelstalig college ook een stuk minder. Uiteindelijk gaat van een hoorcollege dus 30% van de kwaliteit verloren, zie <www.refdag.nl/artikel/1397300>

21 Aldus Anneke Neijt, hoogleraar taalkunde van het Nederlands, aangehaald in het *Nederlands Dagblad* van 27 februari 2009, 'Uitspraak Engels op universiteit blijft lastig obstakel'. Ter informatie: het vereiste niveau van beheersing van de Engelse taal voor (nieuwe) EUR-docenten die Engelstalig onderwijs verzorgen is niveau C1 van het ERK, zie <www.eur.nl/essc/cursus_training/medewerkers/basiskwalificatie>.

Het kwaliteitsniveau van het Engels in het universitaire onderwijs is – vergezeld van de gebruikelijke hilariteit – ook aan de orde gekomen in het wetgevingsoverleg tussen minister Plasterk en de Tweede Kamer op 8 december 2008, waar kamerlid Bosma (PVV) zijn zorg hierover uitte. In diens visie leidt het gebruik van de Engelse taal in het onderwijs tot de introductie van steenkolenengels: '(...) iedereen die van zichzelf vindt dat hij of zij Engels spreekt, mag ook in het Engels lesgeven. Dat is niet iets waar van mijn fractie zegt: *we will see it through the fingers*' Waarna de Kamervoorzitter onder het uitspreken van de woorden '*Thank you so much for this inbreng*' het woord geeft aan de volgende spreker

De minister reageert als volgt:

'Het is een mooie kwestie, die de heer Bosma noemt. Het betreft in ieder geval de vrijheid van de instellingen. Ik ben het met hem eens dat soms ook een vorm van stoer doen een rol lijkt te spelen, zo van: kijk ons eens internationaal zijn. Moet het allemaal zo nodig in het Engels? Mensen die niet zo heel goed Engels kunnen, praten allemaal Engels met elkaar. Als zij Brabants of Gronings met elkaar zouden spreken, zou het goed gaan, maar nu moet het in het Engels. Daar kun je je vraagtekens bij zetten. Daar staat tegenover dat veel mensen graag willen oefenen (...) Ik ben het wel met de heer Bosma eens dat wij moeten voorkomen dat dit het begin is van het afbrokkelen van het Nederlands als voertaal, gemeenschapstaal en taal van instanties.²²

Consequenties heeft de minister (nog) niet aan zijn uitlatingen verbonden

En het Nederlands?

In het cultureel supplement van NRC Handelsblad van 22 mei 2009 motiveert de componist Rob Zuidam zijn keuze voor een Nederlandstalige Vondel-opera als volgt:

'Ik heb mensen in weet ik wat voor talen laten zingen, maar nooit eerder in het Nederlands. Toen sopraan Lenneke Ruiten, in de opera aartsengel Gabriël, bij de audities een lied van Schumann zong in Nederlandse herta-

22 Zie Verslag van een wetgevingsoverleg, *Kamerstukken II* 2008/09, 31700 VIII, nr.138, p. 18 en p. 49. Ter adstru-
ctie kan dienen: Ronald van de Krol, 'Voertaal: English; The sticky World of *Dunglish* and how to avoid it', *Busi-
ness Contact*, 2009

ling, merkte ik dat ik dat lied directer ervoer dan het origineel – hoe aardig mijn Duits ook is. Bij het componeren bleek dat nog extremer zo te werken. In je moedertaal werkt de verbeelding anders’.

En de dichter Ilja Pfeijffer in NRC Handelsblad van 25 mei 2009 over zijn Italiaanse toneelstukken:

‘Schrijven in het Italiaans was leerzaam voor mij. Ik moest op een paradoxale manier veel preciezer zijn. In het Nederlands kan ik imponeren en alles bedekken met stijl. Die macht heb ik niet in het Italiaans, waardoor ik veel kaler schreef’.

Het Nederlands is voor de meeste Nederlanders de moedertaal. Dat is voor hen de taal waarin zij zich het beste kunnen uitdrukken. Onderwijs dient daarom zoveel mogelijk in de moedertaal plaats te vinden om het meeste effect te sorteren. Het is dan ook niet zonder reden dat de Nederlandse taal – naast het rekenen – de hoofdmoot van het onderwijs op basisniveau vormt, dat het vak Nederlands voor alle middelbare scholieren verplicht is en dat het universitaire onderwijs ten principale in het Nederlands dient plaats te vinden.²³ Voor de meeste mensen is het immers enkel in de moedertaal gegeven door hen gewenste uitingen optimaal te verwoorden of uitingen van anderen optimaal te verwerken.

Stelling: op alle onderwijsniveaus waar beoogd wordt kennis en kunde van leerlingen c.q. studenten te vergroten, dient de primaire voertaal het Nederlands te zijn.

Wat nu?

De kwaliteit van het onderwijs dient voorop te staan. Het is immers in de eerste plaats de kwaliteit die ervoor zorgt dat Nederland internationaal mee kan draaien. Zonder de vereiste kwaliteit is het internationaliseringsargument een holle frase. Voor de hoogst mogelijke kwaliteit, dat wil zeggen, voor de best mogelijke overdracht van kennis en kunde, is onderwijs in de moedertaal een eerste vereiste. Alleen in die taal neemt de student het meeste op c.q. over, kan zijn participatie optimaal zijn en is de docent op z’n best. Zoals een docent het uitdrukte:

23 Art. 7.2 Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

'In het Engels kan ik tijdens hoorcolleges minder improviseren. Ik schud niet zomaar een voorbeeld uit m'n mouw en maak niet even een grapje tussendoor, allemaal dingen waar mijn Nederlandse colleges leuker van worden'

Een andere docent:

'Je denkt: in de economie is de voertaal al Engels, dat is gemakkelijk. Dat is tot op zekere hoogte ook zo. De basis uitleggen is ook vrij eenvoudig. En toch, als ik een smeuge anekdote in mijn hoofd krijg, gooi ik die er in het Nederlands zo uit. Maar in het Engels denk ik al gauw ... laat maar, anders weet ik misschien halverwege niet hoe ik verder moet'²⁴

Het belang van onderwijs in het Nederlands en een optimale beheersing van die taal geldt natuurlijk met name voor studies, zoals rechtsgeleerdheid, waar de 'kracht van de taal' doorslaggevend is.

Stelling: in alle fasen van het universitaire onderwijs – inclusief de masterfase – dient de primaire instructietaal het Nederlands te zijn.

Uiteraard betekent dit niet dat buiten het verplichte curriculum geen vakken in het Engels kunnen worden aangeboden. Dat aanbod kan op termijn ook betrekking hebben op een nader vast te stellen deel van de verplichte vakken zodra het niveau van het Engels – in luister- en spreekvaardigheid – voldoende is toegenomen door verbetering van onderaf. Bij een gedegen opbouw van het Engels, vanaf de basisschool (A1-A2 ERK) via het vwo (B1-B2 ERK) en de bachelorfase (C1-C2 ERK), kan in daartoe geëigende gevallen naar verwachting zonder noemenswaardig kwaliteitsverlies onderwijs in het Engels plaatsvinden. Dat geldt ook voor de rechtenstudie. De wet kan daarbij als richtsnoer dienen, met andere woorden: uitgangspunt is universitair onderwijs in het Nederlands met daarnaast – met name in de masterfase – een voldoende aanbod aan Engelstalig onderwijs door *native speakers* en (bewezen) uitnemend Engels sprekende docenten, ten faveure van de Nederlandse studenten én de economisch interessante groep van buitenlandse studenten.

24 Aldus Marloes van Engen resp. Martin van Tuijl, universitair (hoofd)docenten aan de Universiteit van Tilburg, aangehaald in NRC Handelsblad van 7 maart 2009, 'Op Nederlandse universiteiten wordt het Nederlands door het Engels verdrongen'. De – veelal afwijzende – reacties van lezers van dat artikel zijn te vinden in NRC Handelsblad van 14 maart 2009.

Zolang onvoldoende vaststaat dat studenten en met name docenten een voldoende beheersing van de Engelse taal hebben om te begrijpen wat bedoeld wordt c.q. genuanceerd, helder en bij tijd en wijle humorvol kennis over te dragen, dient terughoudend gebruik gemaakt te worden van het Engels als (enige) instructietaal voor vakken die noodzakelijk zijn om het – juridisch – curriculum te completeren. Gebruik van het Engels zou in die gevallen tot onaanvaardbaar gevolg hebben dat bij het proces van overdracht van kennis en kunde een belangrijk deel van de informatie *lost in translation* geraakt.

JM Hebly